

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

ФІНАНСОВИЙ ОБЛІК У БАНКАХ

**Методичні рекомендації
до виконання лабораторних робіт
для студентів спеціальності
072 "Фінанси, банківська справа та страхування"
першого (бакалаврського) рівня**

**Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2021**

УДК 657:336.71(07.034)

Ф59

Укладачі: І. М. Чмутова
О. С. Безродна

Затверджено на засіданні кафедри банківської справи і фінансових послуг.

Протокол № 5 від 18.03.2021 р.

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Фінансовий облік у банках [Електронний ресурс] : методичні
Ф59 рекомендації до виконання лабораторних робіт для студентів спеціальності 072 "Фінанси, банківська справа та страхування" першого (бакалаврського) рівня / уклад. І. М. Чмутова, О. С. Безродна. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2021. – 40 с.

Розглянуто завдання до лабораторних робіт і наведено методичні рекомендації щодо їхнього виконання. Вирішення наведених завдань буде сприяти набуттю студентами професійних компетентностей з організації та ведення фінансового обліку у банках.

Рекомендовано для студентів спеціальності 072 "Фінанси, банківська справа та страхування" першого (бакалаврського) рівня.

УДК 657:336.71(07.034)

© Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, 2021

Вступ

Для успішного функціонування і розвитку банківського сектору в сучасних умовах вітчизняної економіки необхідне створення ефективного механізму управління, що орієнтований на вироблення обґрунтованих стратегічних та оперативних управлінських рішень з урахуванням постійних змін зовнішнього середовища та внутрішніх можливостей банківської установи. Основний обсяг інформації для обґрунтування таких рішень продукує фінансовий облік як система, що містить сукупність правил, методик і процедур обліку для виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передавання інформації про діяльність банку зовнішнім та внутрішнім користувачам.

У ході лабораторних робіт студент набуває професійних компетентностей та практичних навичок роботи з комп'ютерним обладнанням і відповідними програмними продуктами. За результатами виконання завдання на лабораторному занятті студенти оформляють індивідуальні звіти про його виконання та захищають ці звіти перед викладачем.

Лабораторні заняття з навчальної дисципліни "Фінансовий облік у банках" проводяться у спеціально оснащених обчислювальних центрах Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця.

Програмою навчальної дисципліни "Фінансовий облік у банках" передбачено 8 лабораторних робіт.

Метою проведення лабораторних занять із навчальної дисципліни "Фінансовий облік у банках" є формування у майбутніх бакалаврів практичних навичок щодо застосування принципів, прийомів і методів фінансового обліку у банках, набуття вмінь з підготовки й використання облікової інформації для аналітичної діяльності та обґрунтування управлінських рішень у банківському бізнесі.

Предметом є аналітична та облікова інформація діяльності банків.

Завдання виконання лабораторних робіт – формування у студентів вміння визначати економічний вплив операцій банків на зміни у фінансовій звітності, закріплення отриманих знань з основних правил оцінювання, обліку і відображення у звітності банків активів, зобов'язань і капіталу, впливу доходів і витрат банків на їх фінансові результати.

Змістовий модуль 1

Облік розрахунково-касових операцій та формування ресурсів банків

Лабораторна робота 1. Складання фундаментальної облікової моделі. Складання балансу банку та визначення його структури

Мета роботи: набуття навичок щодо групування основних елементів балансу (активів, зобов'язань і капіталу) банку, використання фундаментальної облікової моделі для складання банківського балансу та аналізу його структури.

Завдання: здійснити розподіл статей балансу банку на активи, зобов'язання та капітал; упорядкувати статті за формою балансу та проаналізувати його структуру в програмному середовищі *MS Excel*.

Загальні методичні рекомендації

Фінансова (бухгалтерська) звітність – це система взаємопов'язаних узагальнювальних показників, що відображають фінансовий стан банку та результати його діяльності за звітний період. Метою складання фінансової звітності є надання повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан і діяльність банку користувачам для прийняття економічних рішень.

Обов'язковими формами звітності банку є:

- звіт про фінансовий стан (баланс);
- звіт про прибутки і збитки та інший сукупний дохід (звіт про фінансові результати);
- звіт про зміни у власному капіталі (звіт про власний капітал);
- звіт про рух грошових коштів;
- примітки до фінансової звітності.

Баланс банку – це бухгалтерський баланс, у якому відображено стан власних, залучених і запозичених коштів банку, їх розміщення в кредитні й інші активні операції. За даними балансу здійснюється контроль за формуванням і розміщенням грошових ресурсів, станом кредитних, розрахункових, касових та інших банківських операцій, ураховуючи

операції з цінними паперами. Баланси банків є головною частиною їхньої звітності.

Баланси банків використовують для аналізу й управління діяльністю банківськими установами, визначення показників їхньої ліквідності, управління банківськими ресурсами, аналізу банківського прибутку.

У звіті про фінансовий стан (балансі) вміщено дані про активи, зобов'язання та власний капітал банку станом на кінець звітного періоду. Статті цього балансу банку розміщені в порядку зменшення ліквідності.

Облікова формула балансу банку (або інша назва звіт про фінансовий стан банку) або фундаментальна облікова модель має такий вигляд:

$$\text{Активи} = \text{зобов'язання} + \text{капітал.} \quad (1.1)$$

Активи банку – це ресурси банку та кошти, що класифікуються за напрямками розміщення та використання з метою одержання прибутку. Також активи банку визначаються як ресурси, контрольовані банком у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до збільшення економічної вигоди у майбутньому. Активи банку містять: кошти в касі банку, кошти на кореспондентських рахунках, надані кредити юридичним і фізичним особам, надані міжбанківські кредити, державні облігації, цінні папери, вкладення у факторингові та лізингові операції, дебіторську заборгованість, кошти, вкладені у спільну господарську діяльність та ін.

Капітал банку – це кошти, спеціально створені фонди та резерви, призначені для забезпечення фінансової стійкості, діяльності, відшкодування можливих збитків, і які перебувають у користуванні банку.

Зобов'язання банку – це вимоги до активів банківської установи, що зобов'язують її сплатити фіксовану суму коштів у визначений час у майбутньому.

Графічний метод – це спосіб зображення показників за допомогою геометричних знаків (ліній, прямокутників, кіл) або умовно художніх фігур, які мають ілюстративне значення. Завдяки їм досліджуваний матеріал стає більш наочним та зрозумілим. Кругова (секторна) діаграма – один із статистичних графіків у формі кола, який поділений на сегменти, що ілюструють чисельне співвідношення. Кругова діаграма визначає співвідношення частин, що в сумі складають 100 %. Такі діаграми можна побудувати тільки по одному ряду даних.

Порядок виконання роботи

1. За даними табл. 1.1 класифікуйте статті на активи, зобов'язання, капітал. За наведеними залишками на рахунках складіть баланс банку, використовуючи програмне середовище *MS Excel* за прикладом, наведеним у табл. 1.2.

2. За отриманими результатами скласти облікову формулу балансу банку.

3. Проаналізувати структуру балансу банку шляхом розрахунку показників питомої ваги, побудувати кругові діаграми та зробити висновки щодо структури активів та пасивів банку.

Таблиця 1.1

Вихідні дані для виконання лабораторної роботи 1

Статті балансу банку	Сума, тис. грн
1	2
Комп'ютерна техніка	368 534
Торговельні цінні папери	769 307
Субординований борг	1 030 602
Статутний капітал	1 446 708
Резервні кошти	1 797 256
Резерв переоцінки	1 740 515
Приміщення	1 915 623
Обов'язкові резерви в НБУ	600 126
Обладнання	2 151 245
Нерозподілений прибуток	1 843 135
Кредити юридичних осіб	874 012
Кредити фізичних осіб	981 515
Кошти юридичних осіб	858 835
Кошти фізичних осіб	907 139
Кореспондентський рахунок у НБУ	581 180
Інші зобов'язання	1 157 366
Інші активи	1 596 352
Інвестиції, що утримуються до терміну погашення	1 686 136
Інвестиції для подальшого продажу	1 315 332
Заборгованість перед НБУ	685 306
Заборгованість перед іншими банками	725 711
Заборгованість інших банків	728 343

Закінчення табл. 1.1

1	2
Емісійний дохід	1 291 566
Прибуток поточного року	1 549 879
Гроші та їх еквіваленти в касі банку	615 446
Власні боргові цінні папери	707 647
Відстрочені податкові зобов'язання	1 064 199
Відстрочений податковий актив	0
Аванси юридичним особам	1 348 909
Аванси фізичним особам	1 273 806

Таблиця 1.2

Звіт про фінансовий стан (баланс) АТ КБ "ПриватБанк", (млн грн)

Статті балансу банку	Поточний рік	Попередній рік
1	2	3
Активи		
Грошові кошти та їх еквіваленти та обов'язкові резерви	45 894	27 360
Заборгованість банків	27 118	–
Кредити та аванси клієнтам	59544	50 140
Інвестиційні цінні папери, у тому числі		
за справедливою вартістю через прибуток чи збиток	84 680	86 244
за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	66 602	79 299
за амортизованою собівартістю	875	14 538
Поточні податкові активи	2 257	184
Інвестиції в дочірні та асоційовану компанію/інвестиції в дочірні компанії	155	30
Інвестиційна нерухомість	3 379	3 340
Активи з права користування	1 716	–
Основні засоби та нематеріальні активи	4 764	3 793
Інші фінансові активи	2 210	2743
Інші активи	9 285	8 899
Майно, що перейшло у власність банку як заставодержателя	1 244	1 361
Активи, утримані для продажу	–	117
Усього активів	309 723	278 048

Закінчення табл. 1.2

1	2	3
Зобов'язання		
Заборгованість перед НБУ	7 721	9 817
Заборгованість перед банками та іншими фінансовими організаціями	201	195
Кошти клієнтів	240 621	231 055
Зобов'язання орендаря з лізингу	1 748	–
Відстрочене зобов'язання з податку на прибуток	121	136
Інші фінансові зобов'язання	1 522	2 249
Резерви та нефінансові зобов'язання	3 260	3 132
Усього зобов'язань	255 194	246 584
Капітал		
Акціонерний капітал	206 060	206 060
Емісійний дохід	23	23
Резерв переоцінки будівель	614	697
Нереалізований збиток від інвестиційних цінних паперів	(1 274)	(3 303)
Результат від операцій з акціонерами	12 174	12 174
Загальні резерви та інші фонди	6 850	6 211
Накопичений дефіцит	(169 918)	(190 388)
Усього капіталу	54 529	31 464
Усього зобов'язань та капіталу	309 723	278 048

Звіт про лабораторну роботу

Звіт про лабораторну роботу виконують згідно з вимогами до оформлення ХНЕУ ім. С. Кузнеця. Він має містити мету та завдання, сформульовані студентом. Отримані результати слід подати у вигляді таблиць та рисунків, зробити відповідні висновки щодо отриманих завдань. Студент повинен оформити звіт і захистити його. Обсяг звіту, має становити не менше від 3 сторінок. Текст звіту має бути надруковано шрифтом *Times New Roman*, кг 14 (у таблицях – кг 12), міжрядковий інтервал 1,5 (у таблицях – 1). Абзаци слід починати з відступу, що дорівнює 1,25 см.

Лабораторна робота 2. Визначення елементів звіту "Звіту про прибутки і збитки та інший сукупний дохід" ("Звіту про фінансові результати")

Мета роботи: засвоєння студентами навичок щодо визначення складових звіту про фінансові результати банку та оцінювання його рентабельності.

Завдання: визначити чистий процентний дохід, чистий комісійний дохід, фінансовий результат банку (чистий прибуток або збиток після оподаткування), використати отримані дані для оцінювання рентабельності банку в програмному середовищі *MS Excel*.

Загальні методичні рекомендації

Звіт про фінансові результати банку містить інформацію про доходи і витрати банку.

Доходи – це збільшення майбутніх економічних вигод протягом звітного періоду в формі притоку або зростання активів чи зменшення зобов'язань, що приводять до збільшення власного капіталу.

Витрати – це зменшення майбутніх вигод за звітний період у формі відтоку або використання активів чи виникнення заборгованості, що ведуть до зменшення власного капіталу.

Прибуток (чи збиток) – це економічний показник діяльності банку. Прибуток банку формується у результаті здійснення кредитних, розрахункових, грошових операцій та інших видів діяльності банку.

Облікова формула звіту про фінансові результати має такий вигляд:

$$\text{Доходи} - \text{витрати} = \text{фінансові результати (прибутки чи збитки)}. \quad (2.1)$$

У результаті операційної діяльності в банку виникають такі доходи і витрати: процентні доходи і витрати; комісійні доходи і витрати; прибутки (збитки) від торговельних операцій; дохід у вигляді дивідендів; витрати на формування спеціальних резервів банку; доходи від повернення раніше списаних активів; інші операційні доходи і витрати; загальні адміністративні витрати; податок на прибуток; непередбачені доходи і витрати.

Процентні доходи і витрати – це операційні доходи і витрати, отримані (сплачені) банком за використання грошових коштів, їх еквівалентів або сум, що заборговані банку (залучені банком), суми яких обчислюються пропорційно часу і сумі активу або зобов'язання. До них належать: доходи (витрати) за операціями з коштами, розміщеними в інших банках (залученими від інших банків); доходи (витрати) за кредитами та депозитами, наданими (отриманими) юридичним та фізичним особам, та за іншими фінансовими інструментами, у тому числі за цінними паперами; доходи у вигляді амортизації дисконту (премії).

Комісійні доходи і витрати – це операційні доходи і витрати за наданими (отриманими) послугами, сума яких обчислюється пропорційно сумі активу або зобов'язання чи є фіксованою; в окремих випадках суми їх можуть обчислюватися пропорційно часу і сумі зобов'язання.

До комісійних доходів (витрат) належить така плата: за розрахунково-касове обслуговування; за операціями на валютному ринку з купівлі-продажу іноземної валюти для власних потреб та клієнтів (контрагентів); за операціями із цінними паперами від імені третіх осіб; за зберігання та управління цінними паперами; за відкриття рахунків; здійснення переказів; за позабалансовими операціями (надання гарантій, зобов'язань з кредитування) тощо.

Прибутки (збитки) від торговельних операцій – це результат (прибуток чи збиток) від операцій з купівлі-продажу різних фінансових інструментів. У тому числі за операціями з цінними паперами, за операціями з іноземною валютою та банківськими металами банк визнає прибутки та збитки: від реалізації фінансових інвестицій; від змін в оцінюванні (переоцінюванні) інвестицій до справедливої вартості; від результату переоцінювання активів і зобов'язань в іноземній валюті та банківських металах у разі зміни офіційного курсу гривні до іноземних валют (банківських металів).

Дохід у вигляді дивідендів – це дохід, який виникає у результаті використання банком цінних паперів з нефіксованим прибутком.

Витрати на формування спеціальних резервів банку – це витрати на покриття можливих збитків від зменшення корисності активів банку та списання безнадійних активів.

Доходи від повернення раніше списаних активів – це кошти, що надійшли для погашення заборгованості, яка була визнана банком безнадійною щодо отримання.

Інші операційні доходи і витрати – це доходи і витрати від операцій, що не пов'язані з інвестиційною та фінансовою діяльністю, а також ті, що не включені у зазначені групи операційних доходів і витрат, зокрема: доходи (витрати) від оперативного лізингу (оренди); витрати за послуги аудиту; витрати на інкасацію; неустойки (штрафи, пені), що отримані (сплачені) за банківськими операціями.

Загальні адміністративні витрати – це операційні витрати, пов'язані із забезпеченням діяльності банків. До них належать:

витрати на утримання персоналу (заробітна плата, витрати на соціальне забезпечення, обов'язкові нарахування, страхування, додаткові виплати, премії, навчання тощо);

амортизація необоротних активів;

витрати на утримання та експлуатацію основних засобів і нематеріальних активів (ремонт, страхування), інші експлуатаційні витрати (комунальні послуги, охорона тощо);

гонорари за професійні послуги (юридичні, медичні тощо);

витрати на зв'язок (поштові, телефонні, факс тощо);

сплата податків та інших обов'язкових платежів, окрім податку на прибуток; інші витрати, спрямовані на обслуговування та управління банком.

Непередбачені доходи (витрати) виникають у результаті надзвичайних подій, мають одноразовий характер, не повторюються та визнаються за фактом події. До них належать утрати від стихійного лиха, пожеж, техногенних аварій тощо; суми страхового відшкодування та покриття втрат від надзвичайних ситуацій.

За результатами інвестиційної діяльності банк визнає: доходи (витрати) за операціями із збільшення (зменшення) інвестицій в асоційовані компанії; доходи (витрати) за операціями із збільшення (зменшення) інвестицій у дочірні установи; доходи (витрати) від реалізації (придбання) основних засобів та нематеріальних активів тощо.

За результатами операцій, пов'язаних із фінансовою діяльністю, банк визнає: доходи (витрати) за операціями з цінними паперами власного боргу; доходи (витрати) за субординованим боргом; дивіденди, що сплачені протягом звітного періоду; доходи, які виникають у результаті випуску інструментів власного капіталу тощо.

Метою аналізу прибутку та рентабельності банку є виявлення основного центру прибутковості банку та факторів, які впливають на збільшення величини прибутку й підвищення рентабельності банку на основі ефективного управління доходами та витратами.

Балансовий прибуток банку – це загальна сума прибутку від усіх видів діяльності банку, яка відображається в балансі.

Чистий прибуток банку – це прибуток, що залишився після сплати податків. Його використовують для виплати дивідендів, формування резервного фонду, фонду розвитку, матеріального стимулювання.

Відносними показниками економічної ефективності, які відображають рівень ефективності використання ресурсів і капіталу банку, є показники рентабельності. Основними показниками, що характеризують рентабельність банківської діяльності, є рентабельність активів (ROA – *Return on Assets*) та рентабельність капіталу (ROE – *Return on Equity*).

Рентабельність активів – це показник рентабельності використання активів банку. Його розраховують як відношення чистого прибутку банку на звітну дату до вартості використовуваних банком активів за відповідний період і виражають у відсотках.

Цей показник відображає внутрішню політику банку, професіоналізм його менеджерів, які підтримують оптимальну структуру активів і пасивів з позиції доходів і витрат. Банк ефективно використовує наявні ресурси в тому разі, коли значення показника ROA не менше ніж 1 %.

Рентабельність капіталу – це показник рентабельності використання капіталу банку. Його розраховують як відношення прибутку банку після оподаткування на звітну дату до вартості балансового капіталу за відповідний період і виражають у відсотках. Коефіцієнт ROE показує, скільки чистого прибутку припадає на 1 грн капіталу банку і характеризує економічну віддачу капіталу. У світовій практиці ROE є основним показником ефективності діяльності банку. Банк працює ефективно в тому разі, коли значення цього показника становить не менше 15 %.

Порядок виконання роботи

1. Заповнити дані, пропущені у звіті про фінансові результати (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Звіт про фінансові результати АТ КБ "ПриватБанк", млн грн

Статті	2019 рік	2018 рік
1	2	3
Процентні доходи	33 841	30 754
Процентні витрати	(14 174)	(14 002)

1	2	3
Чистий процентний дохід	Розраховується самостійно	Розраховується самостійно
Відрахування до резерву на зменшення корисності	(4)	(6089)
Чисті процентні доходи після вирахування резерву на зменшення корисності	Розраховується самостійно	Розраховується самостійно
Доходи за виплатами та комісійними	24 575	19 650
Витрати за виплатами та комісійними	(6 386)	(4 402)
Прибутки мінус збитки від операцій з іноземною валютою та своп-контрактів	2 589	1 983
Прибутки мінус збитки від переоцінювання іноземної валюти	6 510	1 145
Прибутки мінус збитки від реалізації інвестиційних цінних паперів за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	8	3
Прибутки мінус збитки від переоцінювання інвестиційних цінних паперів за справедливою вартістю через прибуток чи збиток	(1 526)	(3 085)
Прибутки/збитки від оцінювання будівель та інвестиційної нерухомості	4	(553)
Зменшення корисності майна, що перейшло у власність банку як заставодержателя	(134)	(13)
Відновлення зменшення корисності асоційованої компанії	8	–
Адміністративні та інші операційні витрати	(14 815)	(13 988)
Інші чисті доходи	2 113	1 446
Прибуток до оподаткування	Розраховується самостійно	Розраховується самостійно
Податок на прибуток (кредит з податку на прибуток)	–	9
Чистий прибуток за рік	Розраховується самостійно	Розраховується самостійно
Інші сукупні доходи / (витрати)		
<i>Статті, які будуть у подальшому рекласифіковані у прибуток чи збиток:</i>		
Фінансові інструменти, що визначаються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід:	2 037	(1 872)
Нереалізований прибуток / (збиток) від переоцінювання	(8)	(3)

Закінчення табл. 2.1

1	2	3
Прибуток, що рекласифіковано до складу прибутків чи збитків	–	–
Зміни у резерві під очікувані кредитні збитки	–	–
Податковий ефект	–	–
<i>Статті, які не будуть рекласифіковані у прибуток чи збиток:</i>		
Будівлі:		
Переоцінювання будівель	(70)	2
Податковий ефект	15	(1)
Інші сукупні доходи / (витрати)		
Усього сукупних доходів за рік	34 583	10 927
Базисний скорегований дохід на одну акцію щодо прибутку, який належить акціонеру банку (у гривнях на акцію)	44,31	17,39

2. З використанням даних, наведених у табл. 2.1 і 2.2, розрахувати показники рентабельності власного капіталу банку та рентабельності його активів. Зробити висновки щодо зміни відповідних показників у динаміці та співставлення розрахованих значень із рекомендованими.

Таблиця 2.2

**Показники обсягів активів та капіталу АТ КБ "ПриватБанк"
протягом 2018 – 2019 рр., млн грн**

Окремі показники балансу банку	Роки	
	2018	2019
Усього активів	278 048	309 723
Усього власного капіталу	31 464	54 529

3. Визначити чистий процентний дохід, чистий комісійний дохід, фінансовий результат банку (чистий прибуток або збиток після оподаткування), якщо відомі такі дані про його діяльність протягом звітного періоду (табл. 2.3).

Елементи звіту про фінансові результати ПАТ "Q-Банк"

Найменування статті	Сума, тис. грн
Дохід від кредитних операцій	3 918 656,08
Витрати за депозитними операціями	2 245 998,45
Дохід за розрахунково-касове обслуговування	729 153,62
Комісійні витрати	34 487,57
Торговельний дохід	220 408,21
Дохід у вигляді дивідендів	406,62
Дохід від участі в капіталі	0,00
Інший дохід	11 009,08
Загальні адміністративні витрати	423 854,01
Витрати на персонал	829 136,72
Втрати від участі в капіталі	35 791,79
Інші витрати	264 308,57
Податок на прибуток	102 779,11

Звіт про лабораторну роботу

Звіт за лабораторною роботою має бути оформлений згідно з вимогами до оформлення ХНЕУ ім. С. Кузнеця, має містити мету та завдання, сформульовані студентом. На основі розглянутої інформації та виконаних розрахунків необхідно зробити висновки, оформити звіт і захистити його.

Лабораторна робота 3. Визначення впливу банківських операцій на стан активів, зобов'язань та капіталу

Мета роботи: формування та закріплення у студентів навичок щодо визначення впливу банківських операцій на зміни у структурі балансу (у активах, зобов'язаннях та капіталі).

Завдання: провести аналіз банківських операцій з точки зору їх впливу на фундаментальну облікову модель, відобразити зміни (позитивні або негативні) у балансі банку внаслідок їх реалізації.

Загальні методичні рекомендації

Активними банківськими операціями є операції, що ведуть до зростання доходів банку, тобто позитивно впливають на фінансовий результат діяльності, та впливають на величину активів банку. До таких операцій належать: надання кредитів клієнтам, касове обслуговування клієнтів, здійснення лізингових та факторингових операцій, операції з купівлі/продажу цінних паперів, інвестиційні операції, пов'язані з цінними паперами, інші інвестиційні операції.

Пасивні банківські операції – це операції, які ведуть до зростання витрат банку або зменшення його капіталу, тобто зменшують фінансовий результат діяльності та впливають на обсяги пасивів банку. Пасивними операціями є всі операції, спрямовані на залучення ресурсів: депозитні операції з клієнтами, операції з отримання кредитів від НБУ та інших банків, операції з цінними паперами власного боргу, операції з формування субординованого капіталу.

Виконання будь-якої операції в обліковому процесі називають подією. Усі події мають бути зафіксовані, тобто зареєстровані в обліковій системі, оскільки вони обов'язково впливають на результати діяльності банку. Окремий запис, який дозволяє фіксувати зміни будь-якого елемента активу, зобов'язання, капіталу, доходів, витрат банку називають рахунком. Кожен рахунок має фіксувати як збільшення, так і зменшення статті активу, зобов'язань, капіталу, доходів, витрат, а отже, складається з двох частин: дебету і кредиту. Правила запису змін (збільшення або зменшення) на рахунках обліку залежать від типу рахунку. У банківському обліку виокремлюються активні, пасивні, активно-пасивні, контр-активні, контрпасивні рахунки.

Активний рахунок – це рахунок, який відображає зміни в активах та витратах банку. Збільшення коштів на активних рахунках відображається за дебетом, а зменшення – за кредитом.

Пасивний рахунок – це рахунок, який відображає зміни в пасивах та доходах банку. Збільшення на пасивних рахунках відображається за кредитом, а зменшення коштів – за дебетом.

Контрактні рахунки – це рахунки, показники яких використовуються для регулювання оцінювання об'єктів, які відображені в інших рахунках. Це регулювання здійснюється з метою визначення справжньої вартості об'єкта, що регулюється.

Щодо активно-пасивних рахунків, то на момент реєстрації операції рахунок визнається або активним, або пасивним, тобто застосовується ситуаційний підхід. Будь-яка операція впливає як мінімум на два рахунки. Відображається вплив за дебетом одного рахунку і за кредитом іншого. Обліковий запис впливу операції (події) на рахунках називається проведенням. Точність реєстрації операцій в обліку забезпечується через зберігання двох рівностей: 1) активи дорівнюють пасивам; 2) дебети дорівнюють кредитам.

Порядок виконання роботи

1. За запропонованим варіантом (відповідає номеру студента у списку) провести аналіз операцій з точки зору їх впливу на фундаментальну облікову модель (за аналогією із прикладом, наведеним у табл. 3.1). Позначки "+" та "-" показують напрям впливу операції (позитивний чи негативний) на складові фундаментальної облікової моделі банку.

Таблиця 3.1

Результати аналізу операцій банку з точки зору їх впливу на фундаментальну облікову модель

Зміст операції	Складові фундаментальної облікової моделі		
	Актив	Зобов'язання	Капітал
Банк видав кредит суб'єкту господарювання, кошти за кредитом зараховано на рахунок клієнта	+	+	
Повернено фізичній особі готівкові кошти, які були залучені банком на умовах довгострокового вкладу	-	-	
Отримані перерахуванням з іншого банку відсотки за користування кредитом	+		+
Прибуток поточного року спрямовано на збільшення статутного капіталу банку			+ -
Нараховані відсотки за довгостроковим депозитом спрямовано на збільшення вкладу		+ -	
Фізична особа повернула готівкою кредит на споживчі потреби	+ -		
Викуплено власні акції у акціонерів банку	-		-

2. Надати пояснення та висновки щодо проведеного аналізу операцій. Розрахувати суми активів, зобов'язань та капіталу банку з урахуванням відображених змін.

Відповідно до прикладу, наведеного у табл. 3.1, усі операції можна розподілити на чотири типи відносно їх впливу на фундаментальну облікову модель. Перший тип операцій – це такі, що одночасно збільшують активи і пасиви банку, наприклад видача кредиту в безготівковій формі. Другий тип операцій одночасно зменшують активи і пасиви банку, наприклад, виплата готівкою депозитів. Третій і четвертий типи операцій не впливають на підсумок балансу, оскільки ведуть до одночасних протилежних впливів або в активах, або в пасивах, як, наприклад, прийняття готівкових платежів в оплату кредитів або капіталізація відсотків за депозитом. Обов'язковою умовою реєстрації будь-якої операції є зберігання рівності між активами і пасивами банку, тобто права частина фундаментальної облікової моделі має дорівнювати лівій. Отже, стає зрозумілим, що всі події, які фіксуються в системі обліку мають подвійний вплив, а отже, мають бути зафіксовані подвійним записом.

Звіт про лабораторну роботу

Звіт із виконання лабораторної роботи має бути оформлений згідно з вимогами до оформлення ХНЕУ ім. С. Кузнеця. Він має містити мету та завдання, сформульовані студентом. Необхідно зробити відповідні висновки щодо визначених результатів впливу окремих операцій банку на зміни у фундаментальній обліковій моделі, оформити звіт і захистити звіт.

Лабораторна робота 4. Визначення структури власного капіталу та зобов'язань банків

Мета роботи: формування та закріплення у студентів навичок щодо визначення структури зобов'язань та власного капіталу банків, відображення у системі фінансового обліку депозитних операцій та операцій, пов'язаних із банківським капіталом.

Завдання: дослідити стан, динаміку та структуру зобов'язань і капіталу банку; записати бухгалтерські проведення обліку номіналу депозиту, нарахування процентів за депозитом, його повернення (для строкових вкладів інших банків, місцевих бюджетів, суб'єктів господарювання,

фізичних осіб або небанківських фінансових установ); операцій з власними акціями під час їх викупу і перепродажу, нарахування та виплати дивідендів акціонерам банку.

Загальні методичні рекомендації

Банківські установи здійснюють свою діяльність за рахунок сформованих ресурсів.

Зобов'язання є теперішніми обов'язками банку, що повстають з подій у минулому, в результаті виконання яких очікується відтік ресурсів (активів).

Капітал банку – це кошти, спеціально створені фонди та резерви, призначені для забезпечення фінансової стійкості, комерційної та господарської діяльності, відшкодування можливих збитків, і які перебувають у користуванні банку. З точки зору фінансового обліку капітал банку – це власні кошти, залишкова вартість активів банку після вирахування всіх його зобов'язань.

У більшості випадків найбільшу питому вагу в структурі залучених коштів банку займають кошти клієнтів, у тому числі строкові вклади. З метою формування таких коштів банки здійснюють депозитні операції. Депозитною операцією банку є сукупність дій банку щодо залучення коштів на депозитні (вкладні рахунки).

Основними відмінностями строкових депозитів від депозитів на вимогу є: 1) депозити на вимогу можуть бути використані для розрахунків на користь інших осіб, а строкові депозити – ні; 2) за строковими депозитами банк виплачує клієнту відсотки, що для банку є процентними витратами, а для клієнта – доходом; за депозитами на вимогу, як правило, відсотки не нараховуються і не виплачують, а під час проведення розрахункових операцій за цими рахунками банк отримує комісійний дохід; 3) кошти, що зберігаються на рахунках строкових депозитів, не можуть бути зняті клієнтом раніше визначеного договором строку без штрафних санкцій з боку банку, кошти з рахунків на вимогу клієнт може використовувати за першою вимогою.

У системі обліку депозитних операцій банків найчастіше використовуються такі види рахунків: рахунки обліку депозитів інших банків; рахунки обліку депозитів клієнтів, які утримуються за рахунок

Державного бюджету України; рахунки обліку вкладів суб'єктів господарювання; рахунки обліку вкладів фізичних осіб; рахунки обліку коштів небанківських фінансових установ; рахунки обліку нарахованих витрат за коштами клієнтів банку; рахунки обліку процентних витрат банку за депозитними операціями з клієнтами.

Облік капіталу ґрунтується на концепції джерел капіталу. Кожне джерело капіталу відображається в обліку окремо. За таким підходом у 5-му класі плану рахунків вирізняють такі розділи рахунків:

розділ 50 – "Статутний капітал та інші фонди банку" (містить: групу рахунків 500 "Статутний капітал банку", групу 501 "Емісійні різниці та додаткові внески", групу 502 "Загальні резерви та фонди банку", групу 503 "Результати минулих років", групу 504 "Результати звітного року");

розділ 51 – "Результати переоцінки" (містить групу рахунків 510 "Результати переоцінки");

розділ 52 – "Приписний капітал філії іноземного банку" (представлено рахунком 5200 "Приписний капітал філії іноземного банку");

Розділ 53 – "Пайовий компонент конвертованого боргового фінансового інструмента" (містить рахунок 5300 із аналогічною розділу назвою).

Рахунки 5-го класу можуть кореспондувати з розрахунками дебіторської та кредиторської заборгованості, окремими рахунками 3-го класу та рахунками готівкових коштів або кореспондентським рахунком лише у разі сплати дивідендів та отримання внесків від акціонерів. У всіх інших випадках рахунки 5-го класу кореспондують між собою.

Акції банку можуть продаватися за ціною відмінною від їхньої номінальної вартості. Емісійні різниці (емісійний дохід) – це перевищення суми коштів, отриманих від первинного випуску або продажу власних акцій (інших корпоративних прав), над їх номіналом або перевищення номіналу акцій (інших корпоративних прав) над вартістю їх викупу.

Порядок виконання роботи

1. За запропонованим варіантом (відповідає номеру студента у списку) проаналізувати стан, динаміку та структуру зобов'язань і капіталу банку. Зробити висновки щодо виявлених тенденцій. Як приклад, у табл. 4.1 наведено вихідні дані для аналізу.

Вихідні дані для проведення аналізу

Статті балансу	01.01.2018 р.	01.01.2019 р.	01.01.2020 р.
Коррахунки НБУ та інших банків	475 550	668 524	177 810
Депозити до запитання	1 043 887	2 303 192	2 873 393
Строкові депозити	918 390	2 042 129	3 932 058
Отримані міжбанківські кредити	58 776	41 844	129 299
Емітовані боргові зобов'язання	18 888	24 989	20 348
Кредиторська заборгованість	110 676	76 783	257 920
Усього зобов'язань	Розраховується самостійно	Розраховується самостійно	Розраховується самостійно
Статутний капітал	58 321	84 000	84 000
Емісійні різниці	0	1 180	1 180
Резервний фонд	18 418	20 292	61 435
Прибуток минулих років	295 338	331 621	755 719
Результат поточного року	1 123	54 073	102 853
Загальні резерви	51 167	55 570	68 507
Інші резерви	1 838	5 006	7 750
Результати переоцінювання	15 578	8 348	10 382
Усього власного капіталу	Розраховується самостійно	Розраховується самостійно	Розраховується самостійно

2. Залежно від запропонованого варіанта здійснити запис таких бухгалтерських проведення:

з обліку номіналу депозиту, нарахування процентів за вкладом, повернення депозиту (для строкових вкладів інших банків, місцевих бюджетів, суб'єктів господарювання, фізичних осіб або небанківських фінансових установ);

з обліку операцій з власними акціями під час їх викупу і перепродажу, нарахування та виплати дивідендів.

Звіт про лабораторну роботу

Звіт із виконання лабораторної роботи має бути оформлений згідно з вимогами до оформлення ХНЕУ ім. С. Кузнеця. Він має містити мету та завдання, що сформульовані студентом на основі розглянутої інформації, виконаних розрахунків та бухгалтерських проведення. Необхідно зробити висновки щодо представлених у звіті результатів за проведеним

аналізом та обліком власного капіталу і зобов'язань банку; оформити і захистити звіт.

Змістовий модуль 2

Облік основних активних операцій та фінансових результатів діяльності банків

Лабораторна робота 5. Аналіз кредитного портфеля банків та відображення операцій на рахунках бухгалтерського обліку

Мета роботи: формування та закріплення у студентів навичок щодо розгляду структури кредитного портфеля банку з позиції різних критеріїв та обліку кредитних операцій.

Завдання: провести вертикальний та горизонтальний аналіз кредитного портфеля банку (за обсягами кредитів, наданих різним групам клієнтів, у тому числі з позиції галузей економіки); сформувати бухгалтерські проведення з обліку кредитних операцій.

Загальні методичні рекомендації

Банківський кредит – це будь-яке зобов'язання банку надати певну суму грошей, будь-яка гарантія, будь-яке зобов'язання придбати право вимоги боргу, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання на сплату процентів та інших зборів з такої суми.

Згідно з міжнародним стандартом бухгалтерського обліку 32 "Фінансові інструменти: подання", надані банками кредити належать до фінансових активів, які є одним із видів фінансових інструментів. Кредит визнається фінансовим активом від моменту надання зобов'язання з кредитування (укладання кредитної угоди), незалежно від того, чи супроводжується це зобов'язання фактичним рухом коштів.

Банк припиняє визнання фінансового активу, якщо: строк дії прав на грошові потоки від фінансового активу, що визначені умовами договору, закінчується; банк передає володіння фінансовим активом.

Банки здійснюють кредитні операції відповідно до вимог законодавства України і відображають у фінансовому обліку за відповідними

рахунками плану рахунків бухгалтерського обліку банків України, залежно від категорії контрагентів, виду кредиту і строків його використання. У цілому, в обліковій системі банків України, згідно з нормативно-правовими актами НБУ, кредити класифікують за такими ознаками: за терміном кредитування; за суб'єктами кредитування; за видом валютних цінностей, в якому надано кредит (кредити поділяються на кредити в національній валюті, кредити в іноземній валюті, кредити в банківських металах); за критерієм забезпечення; за об'єктом, що кредитується.

Кредитний портфель банку містить агреговану балансову вартість усіх кредитів: кредити за овердрафтом, за операціями РЕПО (продаж цінних паперів із зворотним викупом), за врахованими векселями, факторинговими операціями, фінансовим лізингом, під платіжні картки, розміщення депозитів та ін.

Загальний аналіз кредитного портфеля банку ґрунтується на застосуванні методик горизонтального, вертикального та порівняльного аналізу.

Горизонтальний дає можливість досліджувати динаміку обсягів кредитного портфеля банку в цілому, за окремими видами кредитів, у тому числі з урахуванням типів клієнтів. Розраховуються темпи зростання (приросту) окремих показників за ряд періодів і визначаються загальні тенденції їх зміни.

Вертикальний (або структурний) аналіз передбачає визначення питомої ваги окремих структурних складових кредитного портфеля банку. Горизонтальний та вертикальний аналіз, за загального вивчення, зазвичай, здійснюються одночасно.

Усі рахунки обліку кредитних активів банку є активними. За дебетом цих рахунків відображаються суми наданих кредитів, а за кредитом – суми погашення заборгованості, а також суми заборгованості, що перераховані на рахунок простроченої заборгованості. Облік нарахованих доходів за наданими кредитами ведеться на активних рахунках, за дебетом яких проводяться суми нарахованих доходів, за кредитом – суми нарахованих доходів під час їх отримання.

Процентні доходи банку за наданими клієнтам кредитами відображаються в обліку наростаючим підсумком. Для обліку процентних доходів за кредитами, які обліковуються за амортизованою собівартістю, у банках використовуються такі групи рахунків:

602 "Процентні доходи за кредитами, що надані суб'єктам господарювання, які обліковуються за амортизованою собівартістю";

604 "Процентні доходи за кредитами, що надані органам державної влади та органам місцевого самоврядування, які обліковуються за амортизованою собівартістю";

605 "Процентні доходи за кредитами, що надані фізичним особам, які обліковуються за амортизованою собівартістю".

За кредитом цих рахунків проводяться суми нарахованих, отриманих доходів, що належать до звітного періоду. За дебетом рахунків проводяться суми зменшення доходів, що виникають за даними операціями; суми, що списуються під час формування результату роботи за звітний рік.

Витрати банків на формування спеціальних резервів під заборгованість за наданими кредитами клієнтам обліковуються на активно-пасивному рахунку 7702 (АП) "Відрахування в резерви під заборгованість за наданими кредитами клієнтам".

Суми сформованих резервів за кредитами обліковуються на контраktivних рахунках "Резерви за кредитами..." (КА), що відповідають кожній із виокремлених груп кредитів. За кредитом цих рахунків проводяться суми сформованих резервів, суми збільшення резервів; за дебетом рахунку – суми зменшення резервів.

Деталізація рахунків для обліку номіналу кредитів банків за амортизованою собівартістю, неамортизованої премії/дисконту, нарахованих доходів та суми сформованих резервів за окремими видами банківських кредитів подано у табл. 5.1.

Таблиця 5.1

Рахунки для обліку номіналу кредитів банків за амортизованою собівартістю, неамортизованої премії/дисконту, нарахованих доходів та суми сформованих резервів за кредитами

Види кредиту	Заборгованість	Неамортизована премія/дисконт	Нараховані доходи	Резерв за кредитами
	Номер рахунку			
1	2	3	4	5
Кредити, що надані іншим банкам				
Фінансовий лізинг (оренда)	1520	1526	1528	1529
Кредити овернайт	1521			

1	2	3	4	5
Кредити за операціями РЕПО	1522			
Інші кредити, що надані іншим банкам	1524			
Кредити, що надані суб'єктам господарювання				
Кредити за операціями РЕПО	2010	2016	2018	2019
Кредити за врахованими векселями	2020	2026	2028	2029
Вимоги, що придбані за операціями факторингу	2030	2036	2038	2039
Кредити в поточну діяльність	2063	2066	2068	2069
Фінансовий лізинг (оренда)	2071	2076	2078	2079
Іпотечні кредити	2083	2086	2088	2089
Кредити, що надані органам державної влади				
Кредити (окрім іпотечних)	2103	2106	2108	2109
Іпотечні кредити	2123	2126	2128	2129
Кредити, що надані органам місцевого самоврядування				
Кредити (окрім іпотечних)	2113	2116	2118	2119
Іпотечні кредити	2133	2136	2138	2139
Кредити, що надані фізичним особам				
Кредити на поточні потреби	2203	2206	2208	2209
Фінансовий лізинг (оренда)	2211	2216	2218	2219
Кредити, що надані за врахованими векселями	2220	2226	2228	2229
Іпотечні кредити	2233	2236	2238	2239

Різні гарантійні зобов'язання, зобов'язання з кредитування, що надані клієнтам, отримана застава, іпотека, списана у збиток заборгованість за кредитними операціями відображаються з використанням рахунків 9 класу.

Порядок виконання роботи

1. За запропонованим викладачем варіантом провести аналіз структури і динаміки кредитного портфеля банку (визначити абсолютні та відносні відхилення) в аспекті основних груп клієнтів. Вихідні дані (за три роки) отримати з офіційних сайтів банків України, у річних фінансових звітах. Приклад побудови аналітичної таблиці наведено у табл. 5.2.

**Аналіз структури і динаміки кредитного портфеля
АТ "Райффайзен Банк Аваль" в аспекті клієнтів**

Види кредитів	01.01.2018 р.		01.01.2019 р.		Відхилення за 2018 р.		01.01.2020		Відхилення за 2019 р.	
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
Великі підприємства	32 580 004		38 344 822				35 932 400			
Фізичні особи	7 825 106		6 898 213				7 009 896			
Малі підприємства	2 814 076		3 526 877				3 914 860			
Мікропідприємства	1 536 318		2 318 023				3 313 453			
Усього кредитів, наданих клієнтам	44 755 503		51 087 935				5 017 060			

2. Провести аналіз структури і динаміки кредитного портфеля банку за галузями економіки. Приклад побудови аналітичної таблиці наведено у табл. 5.3.

Таблиця 5.3

Аналіз структури і динаміки кредитного портфеля АТ "Райффайзен Банк Аваль" з урахуванням галузевої приналежності підприємств, яким надані кредити

Види кредитів	01.01.2018 р.		01.01.2019 р.		Відхилення за 2018 р.		01.01.2020 р.		Відхилення за 2019 р.	
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Торгові підприємства	13 114 337		16 766 455				16 155 775			
Сільське господарство та харчова промисловість	12 110 509		15 142 146				14 936 301			
Фізичні особи	7 825 106		6 898 213				7 009 896			
Виробництво	5 017 228		6 248 075				5 514 034			
Нерухомість та будівництво	4 799 706		4 693 174				4 223 508			
Послуги	855 774		1 117 742				2 044 989			

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Транспорт і зв'язок	583 658		142 271				258 759			
Інші галузі	449 186		79 859				27 347			
Усього кредитів, наданих клієнтам	44 755 504		51 087 935				50 170 609			

3. Зробити розширені висновки.

4. Записати бухгалтерські проведення щодо видачі кредитів за групою клієнтів банку, питома вага яких у структурі кредитного портфеля є найбільшою (облік номіналу кредиту та нарахування відсотків за кредитом). Види кредитів обираються студентом самостійно. Також слід вказати рахунки, які використовуються для обліку неамортизованої премії/дисконту та відрахувань у резерви за кожним із розглянутих видів кредитів. Зверніть увагу, що деталізація видів кредитів та склад галузей економіки для різних банків може відрізнитися.

Звіт про лабораторну роботу

Звіт із виконання лабораторної роботи має бути оформлений згідно з вимогами до оформлення ХНЕУ ім. С. Кузнеця. Він має містити мету та завдання, сформульовані студентом. Необхідно зробити висновки за виконаними розрахунками щодо аналізу структури та динаміки кредитного портфеля банку, обліком банківських кредитів, оформити і захистити звіт.

Лабораторна робота 6. Визначення економічного змісту бухгалтерських проведеннь за банківськими операціями

Мета роботи: формування та закріплення у студентів навичок щодо визначення економічного змісту бухгалтерських проведеннь за банківськими операціями.

Завдання: здійснити економічну інтерпретацію записів бухгалтерських проведеннь за різними типами банківських операцій.

Загальні методичні рекомендації

План рахунків бухгалтерського обліку банків України (далі – план рахунків) – це систематизований перелік рахунків бухгалтерського обліку, що використовується для детальної та повної реєстрації всіх банківських операцій з метою забезпечення потреб складання фінансової звітності.

У плані рахунків наведені номери та найменування синтетичних рахунків II, III, IV порядків, що забезпечують запис інформації про наявність і рух активів, зобов'язань, капіталу та результати від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності банків. Першою цифрою номера визначено клас рахунків.

Синтетичні рахунки – це рахунки, призначені для узагальненого відображення господарських засобів або їх джерел. Облік, що ведеться на таких рахунках, називається синтетичним.

Аналітичні рахунки – це рахунки, призначені для конкретизації даних синтетичних рахунків. Записи на цих рахунках називаються аналітичним обліком. Синтетичні і аналітичні рахунки взаємопов'язані між собою і доповнюють один одного, що має контрольне значення.

План рахунків складається з дев'яти класів:

Клас 1. "Казначейські та міжбанківські операції".

Клас 2. "Операції з клієнтами".

Клас 3. "Операції з цінними паперами та інші активи і зобов'язання".

Клас 4. "Фінансові та капітальні інвестиції".

Клас 5. "Капітал банку".

Клас 6. "Доходи".

Клас 7. "Витрати".

Клас 8. "Управлінський облік".

Клас 9. "Позабалансові рахунки".

Кожний клас розподілений на: рахунки II порядку (двозначні – розділ); рахунки III порядку (тризначні – група); рахунки IV порядку (чотиризначні – балансовий рахунок).

Клас 1 плану рахунків призначений для відображення в обліку взаємовідносин між Національним банком України та банками України, між банками України та іноземними банками, у тому числі операції з готівкою, банківськими металами, кредитами, депозитами та цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України тощо.

У цьому класі обліковуються казначейські та міжбанківські операції банків. До міжбанківських операцій належать кредитні та депозитні операції між банками, ведення кореспондентських рахунків, безготівкові розрахунки між банками, що обумовлені виконанням платежів клієнтів або власними зобов'язаннями одного банку перед іншим та іншими операціями згідно із законодавством України.

У розділі "Банківські метали" обліковуються дорогоцінні метали, які визначені як банківські згідно з нормативно-правовими актами Національного банку України.

У розділах "Кошти у Національному банку України" та "Кошти Національного банку України" відображаються активи та зобов'язання банку за операціями з Національним банком України. На кореспондентському рахунку банку в Національному банку України обліковуються також обов'язкові резерви банку.

У класі 2 плану рахунків відображаються операції з клієнтами, зокрема, операції за розрахунками, наданими кредитами та залученими вкладками (депозитами). Також у цьому класі відображаються операції кредитного характеру: операції РЕПО, облік векселів, факторингові та лізингові операції клієнтів – не банків. Рахунки цього класу використовуються для обліку операцій за розрахунками з клієнтами (окрім банків) – суб'єктами господарювання, органами державної влади та самоврядування, фізичними особами. За рахунками суб'єктів господарювання обліковуються кошти юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців.

За класом 3 плану рахунків відображаються операції з цінними паперами (окрім цінних паперів, що рефінансуються Національним банком України, та інвестицій в асоційовані та дочірні компанії), обліковуються запаси товарно-матеріальних цінностей, сформовані банківські резерви, субординований борг, розрахунки між філіями одного банку, позиція банку за іноземною валютою та банківськими металами тощо.

У класі 4 відображаються інвестиції банку в асоційовані та дочірні компанії, операції з основними засобами і нематеріальними активами.

За рахунками класу 5 відображається капітал банку, який містить статутний капітал, емісійні різниці, загальні резерви та інші фонди, результати минулих років, результати переоцінювання.

Рахунки цього класу можуть кореспондувати з дебіторами, кредиторами та рахунками готівкових коштів у разі сплати дивідендів, викупу акцій (часток, паїв) в акціонерів (учасників) банку, збільшення капіталу

банку шляхом переоцінки активів, з рахунками класів 6 та 7 під час формування фінансового результату діяльності банку за звітний рік. В іншому випадку рахунки класу 5 кореспондують тільки між собою.

Доходи та витрати банку відображаються відповідно за рахунками класу 6 "Доходи" та класу 7 "Витрати" незалежно від порядку їх оподаткування.

Рахунки у класі 8 відкриваються банками для ведення управлінського обліку та кореспондують тільки між собою. Залишки за рахунками класу 8 не враховуються під час складання фінансової звітності банку.

У класі 9 обліковуються позабалансові операції. Бухгалтерський облік операцій за позабалансовими рахунками ведеться за системою подвійного запису. Позабалансові рахунки кореспондують тільки між собою. Для відображення операцій за системою подвійного запису використовуються рахунки розділу 99. Рахунки можуть кореспондувати між собою без використання контррахунків. Позабалансові рахунки також поділяються на активні та пасивні.

Порядок виконання роботи

Завдання: запишіть зміст операцій за запропонованими бухгалтерськими проведеннями, що були здійснені в банку "Кайзер" (завдання диференціюються залежно від варіанта, виданого викладачем), та зазначте назви рахунків відповідно до їх номерів.

Опис змісту операцій банку необхідно здійснювати за таким прикладом:

1) Д 2902 К 1200 (на суму 150 грн) – перераховано прийняті платежі від населення за призначенням (в інший банк);

2) Д 2630 К 1001 (на суму 12 000 грн) – повернуто готівкою строковий вклад (депозит) фізичній особі;

3) Д 990 К 9129 (на суму 3 000 грн) – списано суми зобов'язання з кредитування (під час перерахування коштів клієнту);

4) Д 1001 К 2128 (на суму 542 грн) – отримано готівкою доходи за іпотечним кредитом, що надано органу державної влади, який обліковується за амортизованою собівартістю;

5) Д 2607 К 6020 (на суму 3 000 грн) – нараховано відсотки за кредитом овердрафт, який надано суб'єкту господарювання, який обліковується за амортизованою собівартістю;

6) Д 7021 К 2616 (на суму 1 230 грн) – амортизовано відсотки, що були сплачені авансом за строковим вкладом суб'єкта господарювання;

7) Д 1212 К 1200 (на суму 500 000 грн) – розміщено кошти у НБУ на умовах строкового депозиту;

8) Д 3570 К 6510 (на суму 418 грн) – нараховано комісійні доходи за розрахунково-касове обслуговування клієнтів;

9) Д 3002 К 1200 (на суму 50 000 грн) – придбано акції, що випущені банками, які обліковуються за справедливою вартістю через прибутки/збитки;

10) Д 1005 К 2600 (на суму 34 604 грн) – інкасовано грошову виручку суб'єкта господарювання та зараховано на його поточний рахунок.

Звіт про лабораторну роботу

Звіт із виконання лабораторної роботи має бути оформлений згідно з вимогами до оформлення ХНЕУ ім. С. Кузнеця. Він має містити: мету та завдання; результати, сформовані на основі розглянутої інформації щодо економічної інтерпретації бухгалтерських проведень. Необхідно оформити звіт і захистити його.

Лабораторна робота 7. Складення комплексних бухгалтерських проведень за банківськими операціями

Мета роботи: формування та закріплення у студентів навичок щодо складання комплексних бухгалтерських проведень за банківськими операціями.

Завдання: здійснити економічну інтерпретацію записів бухгалтерських проведень за різними типами банківських операцій.

Порядок виконання роботи

Завдання: за запропонованим викладачем варіантом скласти бухгалтерські проведень за операціями (приклад наведено у табл. 7.1).

Визначити залишок готівки в касі на кінець дня (залишок на початок дня – 500 000 грн).

Вихідна інформація для виконання лабораторної роботи 7

Зміст операції	Сума, грн
У касі банку виявлено нестачу коштів, нестача віднесена на працівників банку	50
Прийнята готівка на вклад "до запитання" фізичної особи	10 000
Клієнт банку суб'єкт господарювання сплатив податки (одержувач коштів знаходиться в іншому банку) зі свого поточного рахунку	17 500
Видано кредит строком на 2 місяці фізичній особі на поточні потреби перерахуванням на поточний рахунок	7 000
Виданий розрахунковий чек Юрченко П. В. (кошти прийнято в готівковій формі)	3 500
3 філії банку перераховані кошти на короткостроковий депозит ПАТ "ТРАК"	5 000
Економісту банку видано готівкою аванс на відрядження	1 500
Інкасована торговельна виручка підприємства та зарахована на рахунок клієнта	100 000
Від страхової компанії "Оранта+" прийнято готівкою страхові платежі	3 000
Виплачено нараховані дивіденди за акціями банку акціонеру готівкою	1 000
Видано кошти за розрахунковим чеком суб'єкту господарювання (готівкою)	2 800
Нестача в касі банку відшкодована за рахунок старшого касира	50
Надійшла готівкова торговельна виручка на рахунок ПАТ "Салют"	57 000
Вкладнику довгострокового депозиту Іванову І. І. повернено готівкою: депозит – 10 000 грн та нараховані відсотки – 2 000 грн	12 000
Фізичній особі, що є клієнтом банку, повернено готівкою довгостроковий депозит	4 000
Отримана готівка для підкріплення каси банку від іншого банку	7 000
Нараховано комісійні доходи за розрахунково-касове обслуговування ПАТ "Салют"	500
Банк продав \$1 120. Курс НБУ 28,0 грн/\$. Ринковий курс 30,5 грн/\$	Суми визначити самостійно
Залишок готівки у касі банку	Суму визначити самостійно

Звіт про лабораторну роботу

Звіт із виконання лабораторної роботи має бути оформлений згідно з вимогами до оформлення ХНЕУ ім. С. Кузнеця. Він має містити мету та завдання, сформульовані студентом. Необхідно зробити висновки щодо розглянутої інформації за складеними бухгалтерськими проведеннями, розрахованого залишку готівки у касі банку. Підготовлений звіт студент повинен захистити викладачу.

Лабораторна робота 8. Визначення складу та структури доходів і витрат банків

Мета роботи: формування та закріплення у студентів навичок щодо аналізу структури та динамічних змін обсягів доходів та витрат банків, їх обліку.

Завдання: провести горизонтальний та вертикальний аналіз структури доходів і витрат банку, надати пропозиції щодо вдосконалення розглянутої структури; здійснити запис бухгалтерських проведення з обліку доходів і витрат банку, визначити залишки за відповідними рахунками.

Загальні методичні рекомендації

Визнані банком доходи і витрати відображаються в бухгалтерському обліку із застосуванням принципу нарахування та відповідності згідно з прийнятою банком обліковою політикою. Разом з тим бухгалтерський облік нарахованих доходів і витрат здійснюється не рідше одного разу на місяць за кожною операцією (договором) окремо.

Якщо доходи (витрати) отримані (сплачені) на дату балансу, то банк може не відобразити їх за рахунками нарахованих доходів і витрат.

Доходи і витрати банку відображаються в бухгалтерському обліку за рахунками класів 6 та 7 плану рахунків бухгалтерського обліку банків України.

Залишки за рахунками доходів і витрат відображаються наростаючим підсумком з початку року та в кінці звітного фінансового року закриваються: за умови перевищення доходів над витратами – на рахунок 5040 П "Прибуток звітного року"; за умови перевищення витрат над доходами – на рахунок 5041 А "Збиток звітного року".

Банки самостійно визначають порядок формування аналітичних рахунків за балансовими рахунками класів 6 і 7. Облік нарахованих доходів і витрат та фактично отриманих доходів або сплачених витрат, а також доходів і витрат, що підлягають чи не підлягають оподаткуванню, здійснюється на розсуд банку на окремих аналітичних рахунках.

Облік нарахованих доходів і витрат здійснюється за відповідними рахунками класів 1, 2, 3 у кореспонденції з рахунками класів 6 та 7.

Отримані доходи та здійснені витрати, що належать до майбутніх періодів, обліковуються відповідно за рахунками 3600 П "Доходи майбутніх періодів" та 3500 А "Витрати майбутніх періодів".

Доходи і витрати (нараховані, отримані, сплачені) в іноземній валюті відображаються за рахунками класів 6 і 7 у національній валюті за офіційними курсами гривні до іноземних валют на дату їх визнання. Під час відображення в бухгалтерському обліку цих доходів і витрат банки можуть використовувати технічні рахунки 3800 та 3801.

Порядок виконання роботи

Завдання 8.1: провести аналіз структури доходів і витрат банку (банки розподіляються викладачем за списком студентів), надати пропозиції щодо оптимізації розглянутої структури. Складові доходів і витрат банку повинні бути систематизовані за прикладом, наведеним у табл. 8.1.

Таблиця 8.1

Структура доходів і витрат банку

Складові доходів/витрат банку	01.01.2018 р.		01.01.2019 р.		Відхилення за 2018 р.		01.01.2020 р.		Відхилення за 2019 р.	
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Доходи банку, всього										
Процентні доходи										
Комісійні доходи										
Доходи від торгівельних операцій										

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Інші операційні доходи										
Інші доходи										
Витрати банку, всього										
Процентні витрати										
Комісійні витрати										
Витрати за торговельними операціями										
Відрахування до резервів										
Адміністративні та інші операційні витрати										

Дані для аналізу структури доходів і витрат за аналізованим банком необхідно узагальнити на основі інформації, поданої на офіційному сайті Національного банку України, за посиланням: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#4> ("Згруповані балансові залишки" → "Показники про фінансові результати банків України").

Завдання 8.2: скласти бухгалтерські проведення за наведеними операціями; визначити залишки за рахунками доходів і витрат банку, його фінансовий результат за квартал.

ПАТ "Райт-Банк" протягом кварталу здійснив такі операції:

1. На поточні рахунки клієнтів банку надійшли з інших банків кошти на суму 10 000 000 грн.

2. На депозит іншого банку розміщено 2 000 000 грн на два місяці.

3. Банк надав кредити своїм клієнтам на термін 3 місяці на суму 1 000 000 грн.

4. Видано позики клієнтам інших банків на суму 200 000 грн. (строком на 60 днів).

5. Нараховані й отримані відсотки за кредитами (29 % річних), метод розрахунку "30/360".

6. Отримано відсотки за депозитом (12 % річних), метод розрахунку "30/360".

7. Банк стягнув з клієнтів за розрахунково-касове обслуговування готівкою 7 000 грн.

8. Нарахована заробітна плата співробітникам банку у сумі 8 000 грн.

Звіт про лабораторну роботу

Звіт із виконання лабораторної роботи має бути оформлений згідно з вимогами до оформлення ХНЕУ ім. С. Кузнеця. Він має містити: мету та завдання лабораторної роботи; назву банку; результати проведеного аналізу та пропозиції щодо вдосконалення структури доходів і витрат банку, розглянуту інформацію щодо бухгалтерських проведення. Необхідно зробити висновки за поданими у звіті результатами, оформити і захистити його.

Рекомендована література

Основна

1. Ботвинкин В. М. Беседы о банковском учете / В. М. Ботвинкин. – 2-е изд., доп. и перераб. – Днепропетровск : АРТ-ПРЕСС, 2005. – 384 с.

2. Кіндрацька Л. М. Фінансовий та управлінський облік в банках : підручник / Л. М. Кіндрацька. – Київ : КНЕУ, 2008. – 816 с.

3. Литвин Н. Б. Облік і аналіз зовнішньоекономічної діяльності комерційних банків : навч. посіб. / Н. Б. Литвин. – Тернопіль : Карт-бланш, 2003. – 362 с.

4. Литвин Н. Б. Фінансовий облік у банку : підручник / Н. Б. Литвин. – Київ : "Хай-Тек Прес", 2010. – 608 с.

5. Облік і аудит у банках : навч. посіб. / О. В. Васюренко, Л. В. Сердюк, О. М. Сидоренко та ін. ; за ред. О. В. Васюренка. – Київ : Знання, 2006. – 595 с.

6. Облік і аудит у банках : навч. посіб. / О. Г. Коренєва, Н. Г. Слав'янська, Н. Г. Євченко та ін. ; за ред. О. Г. Коренєвої, Н. Г. Слав'янської. – Суми : ВТД "Університетська книга", 2007. – 493 с.

7. Облік і аудит у банках : підручник / А. М. Герасимович, Л. М. Кіндрацька, Т. В. Кривов'яз та ін. ; за ред. проф. А. М. Герасимовича. – Київ : КНЕУ, 2005. – 536 с.

8. Сімаков К. І. Облік у банках : навч. посіб. / К. І. Сімаков, О. О. Каменська, А. Ю. Нікітіна. – Краматорськ : ДДМА, 2011. – 195 с.

9. Спяк Г. І. Облік і аудит у банках : навч. посіб. / Г. І. Спяк, Т. І. Фаріон. – Київ : Атіка, 2004. – 328 с.

10. Табачук Г. П. Фінансовий облік у банках : навч. посіб. / Г. П. Табачук, О. М. Сарахман, Т. М. Бречко. – Київ : Центр учбової літератури, 2010. – 424 с.

11. Фінансовий облік у банках : навч. посіб. / А. М. Герасимович [та ін.] ; за заг. ред. А. М. Герасимовича. – Київ : КНЕУ, 2010. – 550 с.

12. Чмутова І. М. Фінансовий облік у банках : навчальний посібник для студентів напряму підготовки 6.030508 "Фінанси і кредит" / І. М. Чмутова, К. М. Азізова, О. В. Лебідь. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. – 360 с.

Інформаційні ресурси

13. Інструкція з бухгалтерського обліку операцій в іноземній валюті та банківських металах у банках України, затверджена Постановою Правління НБУ від 17.11.2004 р. № 555; зі змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1511-04>.

14. Інструкція з бухгалтерського обліку операцій з готівковими коштами та банківськими металами в банках України, затверджена Постановою Правління НБУ від 20.10.2004 р. № 495; зі змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1425-04>.

15. Інструкція з бухгалтерського обліку операцій із фінансовими інструментами в банках України, затверджена Постановою Правління НБУ від 21.02.2018 р. № 14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0014500-18/ed20180221>.

16. Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті, затверджена Постановою Правління НБУ від 21.01.2004 р. № 22; зі змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0377-04>.

17. Інструкція про ведення касових операцій банками в Україні, затверджена Постановою Правління НБУ від 25.09.2018 р. № 103 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0103500-18>.

18. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України, затверджена Постановою Правління НБУ від 11.09.2017 р. № 89 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/PB17131.html.

19. Інструкція про порядок відкриття і закриття рахунків клієнтів банків та кореспондентських рахунків банків-резидентів і нерезидентів, затверджена Постановою Правління НБУ від 12.11.2003 р. № 492; зі змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1172-03>.

20. Інструкція про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України, затверджена Постановою Правління НБУ від 24.10.2011 р. № 373; зі змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1288-11>.

21. Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.

22. План рахунків бухгалтерського обліку банків України, затверджений постановою Правління НБУ від 11.09.2017 р. № 89 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/PB17131.html.

23. Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями, затверджене постановою Правління НБУ від 30.06.2016 р. № 351 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16>.

24. Правила бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України, затверджені Постановою Правління НБУ від 27.02.2018 р. № 17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0017500-18>.

25. Щодо таблиці відповідності балансових рахунків за Планом рахунків бухгалтерського обліку банків України № 280 та нових змін. Лист НБУ від 10.08.2017 р. № 60-0004/55663 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ips.ligazakon.net/document/view/lb17179?an=1>.

Зміст

Вступ.....	3
Змістовий модуль 1. Облік розрахунково-касових операцій та формування ресурсів банків	4
Лабораторна робота 1. Складання фундаментальної облікової моделі. Складання балансу банку та визначення його структури.....	4
Лабораторна робота 2. Визначення елементів звіту "Звіту про прибутки і збитки та інший сукупний дохід" ("Звіту про фінансові результати")	9
Лабораторна робота 3. Визначення впливу банківських операцій на стан активів, зобов'язань та капіталу	15
Лабораторна робота 4. Визначення структури власного капіталу та зобов'язань банків	18
Змістовий модуль 2. Облік основних активних операцій та фінансових результатів діяльності банків	22
Лабораторна робота 5. Аналіз кредитного портфеля банків та відображення операцій на рахунках бухгалтерського обліку	22
Лабораторна робота 6. Визначення економічного змісту бухгалтерських проведень за банківськими операціями	27
Лабораторна робота 7. Складення комплексних бухгалтерських проведень за банківськими операціями	31
Лабораторна робота 8. Визначення складу та структури доходів і витрат банків	33
Рекомендована література.....	36
Основна	36
Інформаційні ресурси	37

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

ФІНАНСОВИЙ ОБЛІК У БАНКАХ

**Методичні рекомендації
до виконання лабораторних робіт
для студентів спеціальності
072 "Фінанси, банківська справа та страхування"
першого (бакалаврського) рівня**

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Укладачі: **Чмутова** Ірина Миколаївна
Безродна Олена Сергіївна

Відповідальний за видання *О. М. Колодізєв*

Редактор *В. О. Дмитрієва*

Коректор *В. Ю. Труш*

План 2021 р. Поз. № 80 ЕВ. Обсяг 40 с.

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Науки, 9-А

---

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.*